

הנרשמים החדשים בשירות התעסוקה במשבר הקורונה: השוואה בין האוכלוסייה הערבית והיהודית

עופרי יחיאל¹

דוח זה בא לערוך השוואה ראשונית בין נתוני הנרשמים² החדשים מהחברה הערבית לאוכלוסייה הכללית והיהודית, וכן בין אוכלוסיית הבדואים בנגב וערביי ירושלים. מטרת הדוח היא להראות האם בעקבות משבר הקורונה חלו שינויים במאפייני דורשי האבטלה בקרב אוכלוסייה זו. הנתונים המוצגים בדוח נועדו לסייע בגיבוש המלצות למדיניות בקרב האוכלוסיות השונות, ולהתאים את התכניות ששירות התעסוקה מפעיל לצרכים של האוכלוסייה.

האוכלוסייה הערבית מוגדרת בדוח זה כמוסלמים, נוצרים ודרוזים אשר מדינת לידתם אינה אחת ממדינות ברית המועצות לשעבר. האוכלוסייה היהודית והאחרים מוגדרת בפרק זה כיהודים, חסרי דת ובני דתות אחרות מיהודים, מוסלמים, נוצרים ודרוזים.³ חלוקה זו מאפשרת לבחון באופן מיטבי את מאפייני האוכלוסייה הערבית בהתאם לנתונים הקיימים בשירות התעסוקה.

ממצאי הדוח מעלים כי קיים הבדל קטן בלבד בין סיבת הרישום בקרב האוכלוסייה הערבית לאוכלוסייה היהודית ואחרים, כאשר כ-88.0%-89.1 מכלל מדורשי העבודה היו עובדים שהוצאו לחל"ת ע"י המעסיק שלהם.

עם זאת, כאשר מסתכלים על הנתונים לעומק ניתן לזהות פערים בין הקבוצות, כגון השיעור הגבוה של גברים וצעירים מקרב האוכלוסייה הערבית. במיוחד, ניתן לראות כיצד משבר הקורונה הביא לפגיעה משמעותית יותר בקרב צעירים עד גיל 34. עוד נמצא כי האוכלוסייה הערבית המתגוררת בישובים במחוזות המרכז, תל אביב וירושלים נפגעה יותר בהשוואה למתגוררים במחוזות האחרים.

פערים קיימים גם בקרב קבוצות משנה. לדוגמה, בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב קיים שיעור גבוה יותר של דורשי עבודה אשר פוטרו וכן שיעור גבוה יותר של תובעי הבטחת הכנסה, בהשוואה לכלל האוכלוסייה ערבית. בהיבט הדמוגרפי נמצא כי בקרב ערביי ירושלים קיים שיעור גבוה יותר של גברים וצעירים עד גיל 34 שנפגעו מהמשבר, בהשוואה לחלקם בקרב דורשי העבודה ממזרח ירושלים לפני פרוץ המשבר.

¹ יועצת כלכלית, יחידת מחקר ומדיניות, סמנכ"ל לות מחקר ותכנון.

² בהשוואה נכללו גם נרשמים שחידשו פעילות לאחר פחות משנה, בשונה למפורסם בדופק שוק עבודה.

³ מוסלמים, נוצרים ודרוזים שמדינת לידתם היא בריה"מ לא נכללו בהשוואה.

שירות התעסוקה הישראלי

חשוב לשים לב גם לשונות המתגברת בין המאפיינים של הנרשמים החדשים בתחילת המשבר לבין המצטרפים במהלך החודש השני למשבר. ככל שהמשבר יתפתח, כך תמהיל דורשי העבודה עתיד להמשיך להשתנות. שירות התעסוקה ימשיך לעקוב אחר כל שינוי במספר ובתמהיל המצטרפים.

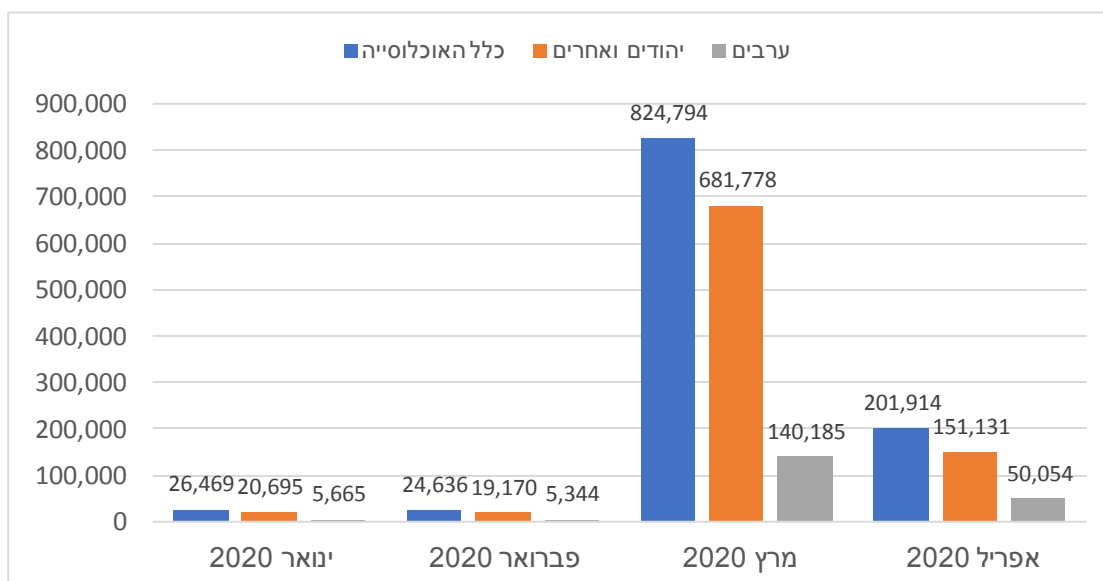
א. מאפייני הנרשמים החדשים

(1) מספר הנרשמים החדשים

בחודשים מרץ-אפריל 2020 נרשמו בקרב האוכלוסייה הכללית 1,027 אלף דורשי עבודה חדשים, מתוכם כ-190 אלף דורשי עבודה משתייכים לאוכלוסייה הערבית בישראל (תרשים 1). קבוצה זו מהווה כ-18.6% מקרב הנרשמים החדשים בתקופה זו, בעוד ששיעורם באוכלוסייה הוא 19.6% (בגילאי העבודה העיקריים, 25-64).⁴ לעומת זאת, האוכלוסייה היהודית והאחרים מהווה 81.1% מקרב כלל הנרשמים החדשים, בעוד ששיעורה באוכלוסייה הוא 80.4%. גודל האוכלוסייה הערבית מצומצם יותר ביחס לנרשמים בחודשים ינואר-פברואר 2020, אז עמד שיעור הנרשמים החדשים בקרב האוכלוסייה הערבית על 21.5%.

בנוסף, חשוב לשים לב לפער המשמעותי בשיעור האוכלוסייה הערבית בין החודשים מרץ ואפריל. אם בחודש אפריל שיעור הנרשמים החדשים מקרב האוכלוסייה עומד על 24.9%, במהלך החודש הראשון למשבר שיעור הערבים עמד על 17.3%. מצב זה יכול להעיד על השתייכות ענפית, אך גם על פגיעה לא סימטרית של המשבר בקבוצות אוכלוסייה שונות בשלבים שונים של המשבר.

תרשים 1: מספר הנרשמים החדשים בשירות התעסוקה, 2020

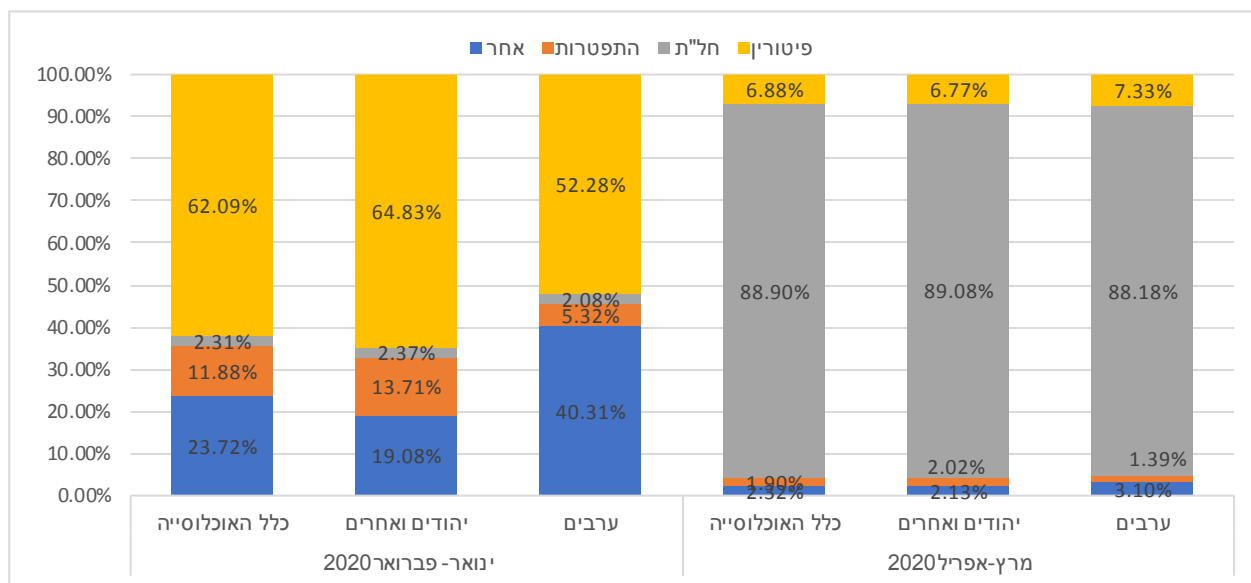
(2) סיבת רישום

סיבות הרישום בקרב האוכלוסייה הערבית בחודשים מרץ-אפריל 2020 אינן שונה משמעותית, הן מכלל האוכלוסייה והן מהאוכלוסייה היהודית (תרשים 2). 7.3% מנרשמים החדשים בקרב האוכלוסייה הערבית במרץ-אפריל 2020 נרשמו בשירות התעסוקה בגין פיטורין (לעומת 6.8% מהאוכלוסייה היהודית). 88.2% מהנרשמים מהאוכלוסייה הערבית יצאו לחלי"ת (לעומת 89.1%

⁴נתוני למ"ס מסקר כוח אדם, 2018.

מהאוכלוסייה היהודית). בנוסף, 1.4% מקרב הנרשמים מהאוכלוסייה הערבית היו מתפטרים ו- 3.1% חלק מכלל הסיבות הנוספות. לעומת התקופה המקבילה בחודשים ינואר-פברואר 2020, נתון לראות כי שיעור המתפטרים באוכלוסייה הערבית והיהודית דומה יחסית.⁵ כמו כן, חשוב להראות כי שיעור הערבים הנמצאים בחל"ת נמוך רק במקצת מאשר באוכלוסייה היהודית (88.2% לעומת 89.1%, בהתאמה). נתון זה בולט במיוחד מול שיעורי התעסוקה הנמוכים של האוכלוסייה הערבית (כ-60% בגילאי 15-69 לפי סקר כ"א 2018 של הלמ"ס).

תרשים 2: סיבת רישום בקרב הנרשמים החדשים, 2020

3 סוג תביעה

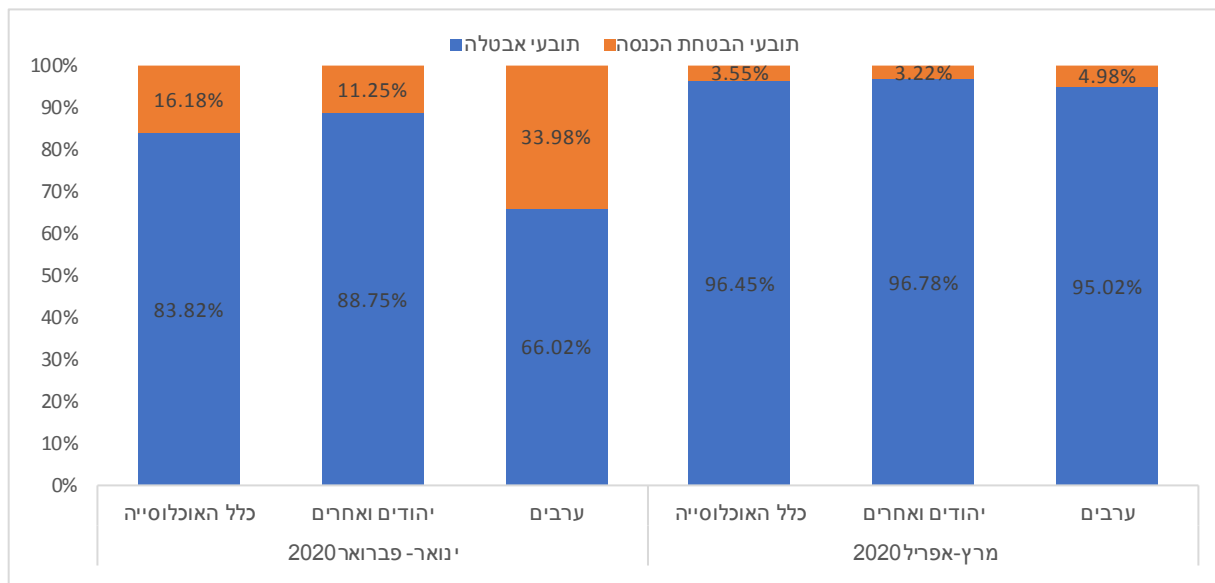
הגידול במספר הנרשמים בשירות התעסוקה (תרשים 1 ו-תרשים 2) בחודש מרץ, במיוחד בקרב דורשי העבודה אשר יצאו לחל"ת, הביא לעלייה בשיעור תובעי האבטלה בשירות התעסוקה (תרשים 4). עלייה זו באה לידי ביטוי הן בקרב כלל האוכלוסייה (96.5% בחודשים מרץ-אפריל 2020 לעומת 83.8% בחודשים ינואר-פברואר 2020) והן בקרב האוכלוסייה היהודית והאחרים והאוכלוסייה הערבית.

עם זאת, שיעור תובעי הבטחת הכנסה בקרב הנרשמים מהאוכלוסייה הערבית גבוה משיעור תובעי הבטחת הכנסה יהודים ואחרים בחודשים מרץ-אפריל 2020 (5.0% לעומת 3.2% בהתאמה). על אף השיעור הנמוך יחסית של תובעי הבטחת הכנסה, חלה עלייה משמעותית במספר תובעי הבטחת הכנסה בקרב החברה הערבית והיהודית כאחד (כ-9.5 אלף נרשמים באוכלוסייה הערבית וכ-26.8 אלף באוכלוסייה היהודית והאחרים). ממצאים אלו מחזקים את החשש כי דורשי

⁵ בחודשים ינואר-פברואר 2020, שיעור המתפטרים באוכלוסייה היהודית היה גדול פי 2.5 לעומת שיעור המתפטרים באוכלוסייה הערבית הכוללת.

עבודה מקרב אוכלוסייה זו יתקשו יותר להשתלב מחדש בשוק העבודה. הישגים של למעלה מעשור וחצי עלולים להיפגע במידה ומגמה זו תימשך.

תרשים 3: שיעור תובעי הקצבאות, 2020

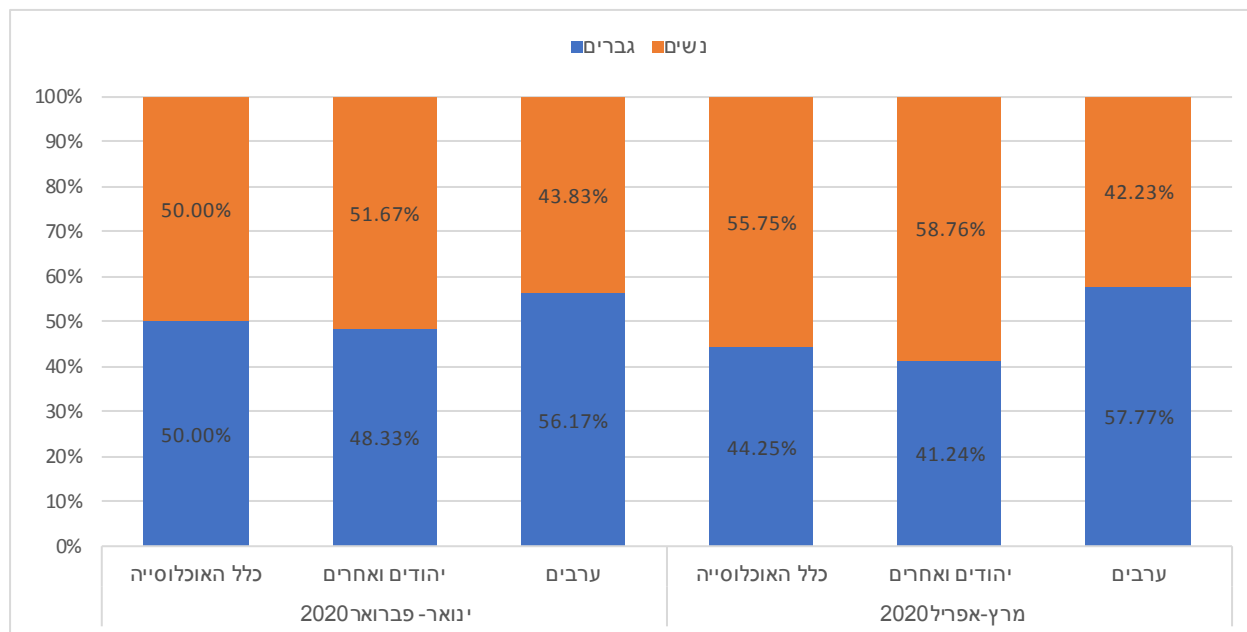
4 מגזר

מרבית הנרשמים (56.2%) בקרב האוכלוסייה הערבית בחודשים ינואר-פברואר 2020 היו גברים (תרשים 4), לעומת 43.8% בלבד בקרב הנשים הערביות. נתון זה בולט ביחס לשיעור הגברים הנרשמים בקרב היהודים (48.3%) ובכלל האוכלוסייה (50.0%). במהלך התקופה, חלה עלייה בקרב שיעור הגברים הנרשמים, ושיעור הנרשמים החדשים בקרב אוכלוסייה זו עלה מ-56.2% בחודשים ינואר-פברואר ל-57.8% בחודש מרץ-אפריל. לעומת זאת, הפער בין המגדרים בקרב האוכלוסייה היהודית והאחרים העמיק באותה תקופה, ושיעור הנרשמים החדשים בקרב גברים אצל האוכלוסייה היהודית והאחרים ירד מ-48.3% לפני המשבר ל-41.2%.

אחת הסיבות להבדלים בין האוכלוסיות ובפרט, בין הנשים והגברים במגזר הערבי נובע משיעור ההשתתפות הנמוך של הנשים בשוק העבודה. לפי נתוני ביטוח לאומי, שיעור התעסוקה אצל נשים ערביות עמד על 47.7% עוד לפני המשבר,⁶ בעוד שאצל גברים במגזר ערבי שיעור התעסוקה עמד על 78.9%. כמו כן, שיעור הנשים הן בקרב האוכלוסייה היהודית והן בקרב האוכלוסייה הערבית צפוי להשתנות (לפחות לשלב מסוים) עם החזרת עובדי ההוראה הנמצאים בחופש ללא תשלום. חשוב לראות כי שיעור עובדי ההוראה בחברה הערבית נמוך יותר מהחברה היהודית, ולכן השפעה זו תהיה מצומצמת יותר (תרשים 8).

⁶ נתוני ביטוח לאומי משנת 2017.

תרשים 4: שיעור הנרשמים החדשים לפי מגדר, 2020

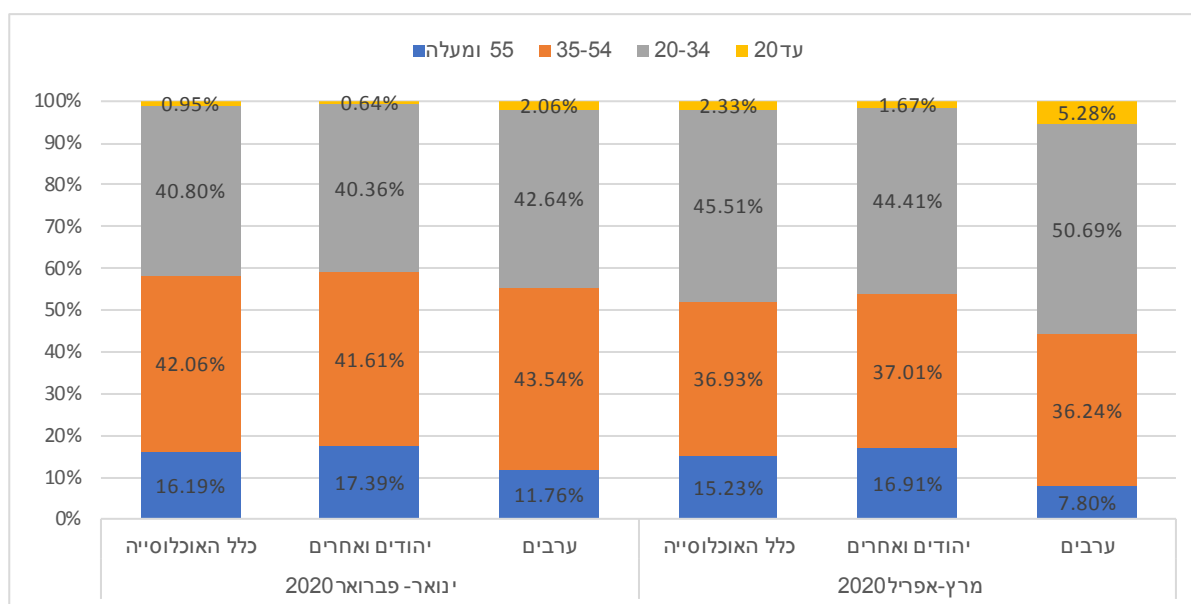

5) קבוצות גיל

כמחצית מהנרשמים החדשים בקרב האוכלוסייה הערבית הינם צעירים בקבוצת הגיל 20-34 (50.7%) הפער בולט במיוחד הן ביחס לחודשים ינואר-פברואר 2020, אז עמד שיעור הנרשמים הצעירים על 42.6% (תרשים 5). הפער בולט במיוחד ביחס לצעירים מהאוכלוסייה היהודית, שם ניתן לראות עלייה מתונה בלבד (44.4% במרץ-אפריל לעומת 40.4% בינואר-פברואר).

הגידול בנתוני האבטלה של צעירים מהאוכלוסייה הערבית, בולט גם בגילאי העבודה הצעירים ביותר. שיעור הנרשמים החדשים בקרב האוכלוסייה הערבית הצעירה (עד גיל 20) הגיע במרץ-אפריל 2020 ל-5.3% לעומת שיעורם בינואר-פברואר שעמד על 2.1%. ייתכן השיעור הגבוהה במספר הנרשמים מקרב הגילאים הצעירים במגזר ערבי נובעת מכניסה מוקדמת של אוכלוסייה זו לשוק העבודה. במקביל, שיעור העובדים הצעירים נובע גם ביחס לשיעור הגבוה של מבוגרים ערבים (+55), הנפלטים משוק העבודה בגיל מוקדם יותר ואף אינם נרשמים כדורשי אבטלה.

תרשים 5: שיעור הנרשמים החדשים לפי קבוצות גיל, 2020

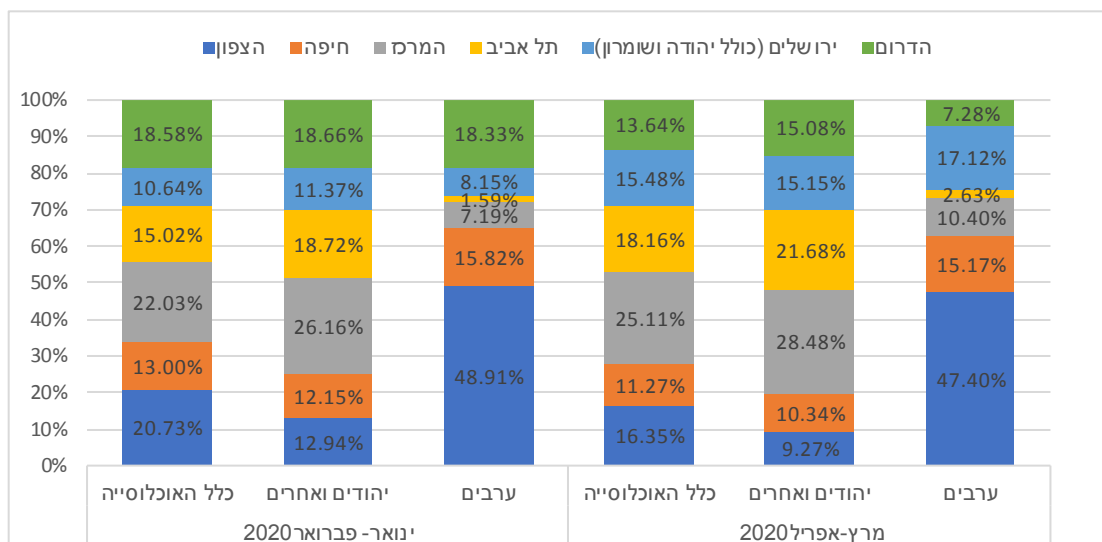

6) פריסה גיאוגרפית

שיעור הנרשמים החדשים בקרב האוכלוסייה הערבית גבוה במיוחד במחוז צפון. נתון זה בולט לעומת שיעור האוכלוסייה הכללית (47.4% ו-16.4% במרץ 2020 בהתאמה). הפער במחוזות מושפע מההבדלים בפיזור הגיאוגרפי של האוכלוסייה היהודית והערבית בין המחוזות.

השינוי בין המצטרפים החדשים בתקופת הקורונה לבין המצטרפים בתקופות מוקדמות יותר בולט אף יותר (תרשים 6). בקרב האוכלוסייה הערבית ניתן לזהות עלייה בשיעור הנרשמים החדשים במחוזות, הן בירושלים (17.1% במרץ-אפריל 2020 לעומת 8.2% בינואר-פברואר), תל אביב (2.6% לעומת 1.6%) ומרכז (10.4% במרץ-אפריל 2020 לעומת 7.2% בינואר-פברואר 2020).

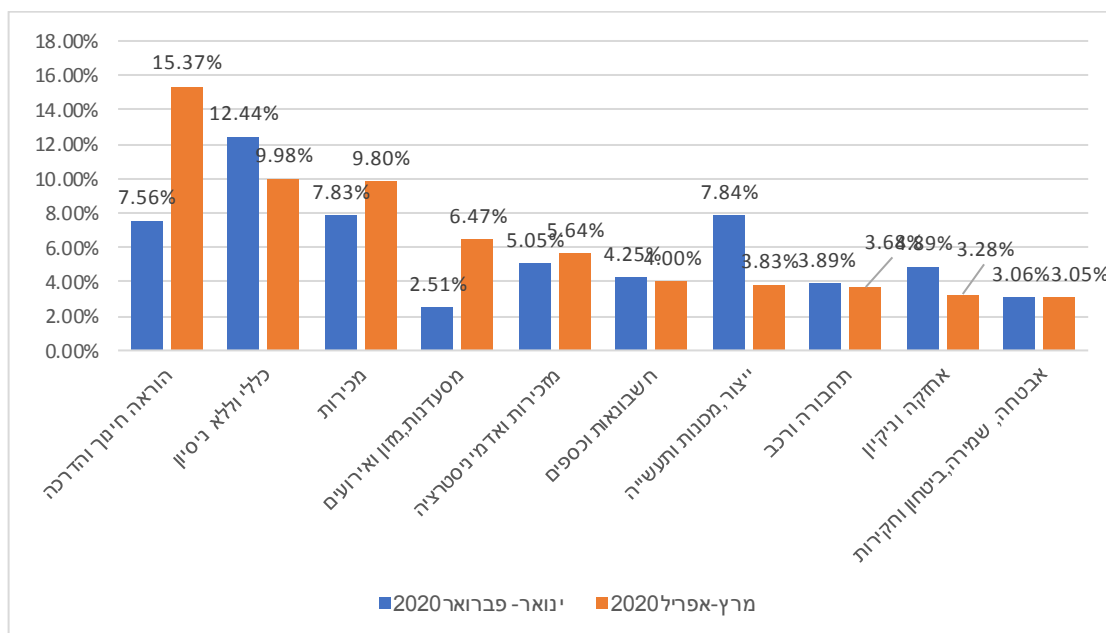
תרשים 6 : התפלגות הנרשמים החדשים במחוזות, 2020

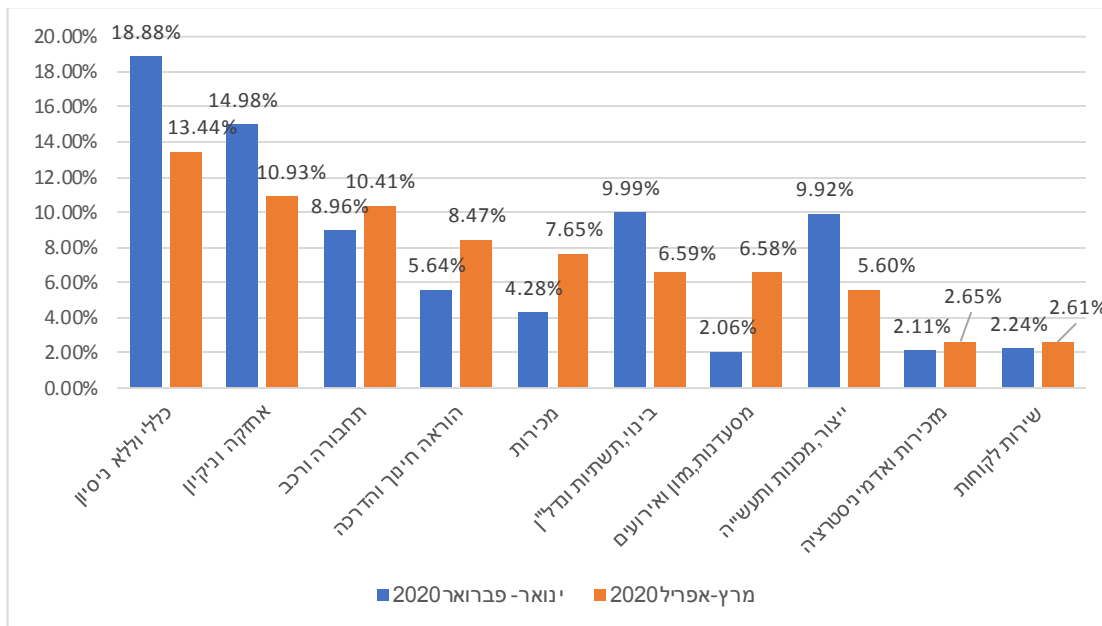
7) מקצועות

פערים קיימים גם בקרב המקצועות בין החודשים מרץ-אפריל וינואר-פברואר. בקרב האוכלוסייה היהודית בעקבות משבר הקורונה בחודש מרץ-אפריל 2020 חלה עלייה בשיעור הנרשמים החדשים (תרשים 7) במקצועות הוראה חינוך והדרכה (15.4%), מכירות (9.8%) ומסעדות מזון ואירועים (6.5%). לעומת זאת, בקרב האוכלוסייה הערבית חלה עלייה במקצועות (תרשים 8): תחבורה ורכב (10.4%), הוראה חינוך והדרכה (8.5%) ומכירות (7.7%).

תרשים 7 : עשרת המקצועות הנפגעים המרכזיים במשבר אצל יהודים ואחרים, 2020

תרשים 8 : עשרת המקצועות הנפגעים המרכזיים במשבר אצל האוכלוסייה ערבית, 2020

ב. השפעות משבר הקורונה בקרב הבדואים בנגב ובקרב ערביי ירושלים

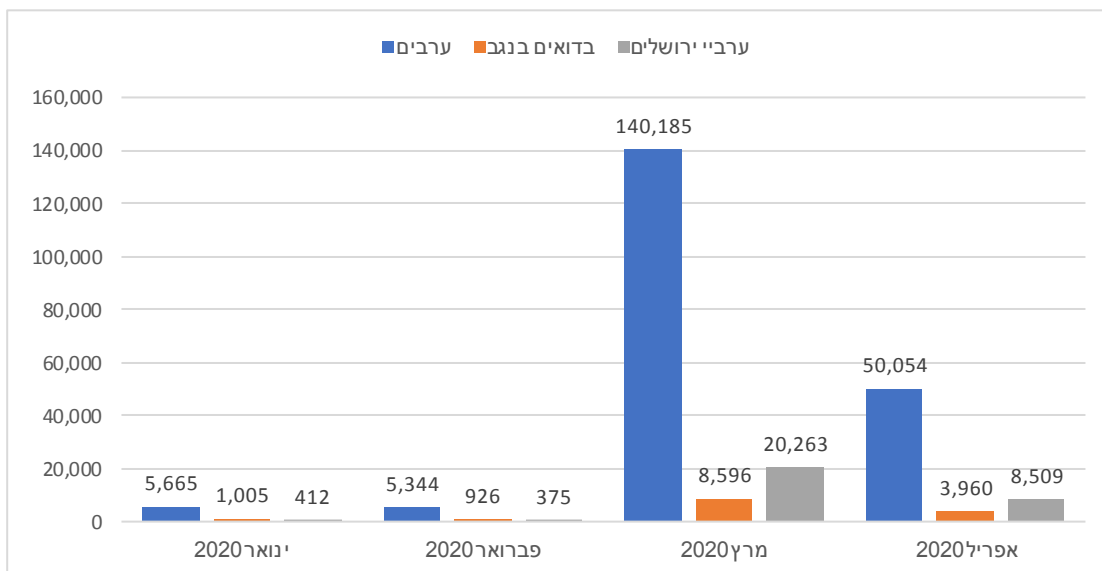
חלק זה של הדו"ח בא לבחון את השפעה משבר הקורונה בקרב קבוצות ייחודיות באוכלוסייה הערבית. בהתאם להחלטות הממשלה למען שיפור מצבן הכלכלי-חברתי של קבוצות אלו.⁷ האוכלוסייה הבדואית בנגב כוללת את המתייצבים בשירות התעסוקה, אשר הינם דורשי עבודה מוסלמים שהתייצבו בלשכות הבאות: באר שבע, רהט, דימונה, ערד וירוחם. דורשי עבודה בקרב ערביי ירושלים הם דורשי עבודה, או שרשומים בלשכת מזרח ירושלים או מוסלמים ונוצרים (שארץ לידתם אינה בריה"מ) ועיר מגוריהם ירושלים.

(1) מספר הנרשמים

בחודש מרץ 2020 נרשמו כ-8.6 אלף דורשי עבודה חדשים מהמגזר הבדואי בנגב. דורשי עבודה אלו מהווים 6.1% מסך הנרשמים החדשים בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל. בחודש אפריל אמנם ירד מספר הנרשמים מקבוצה זו לכדי 4.0 אלף, אך מספר זה מהווה 7.9% מסך הנרשמים החדשים באותו חודש.

בקרב אוכלוסיית ערביי ירושלים, נרשמו בחודש מרץ כ-20.2 אלף דורשי עבודה חדשים שהם 14.5% מסך הנרשמים החדשים בקרב האוכלוסייה הערבית. בדומה לאוכלוסייה הבדואית, השיעור של קבוצה זו גדל בחודש אפריל ועמד על כ-17.0% מהנרשמים החדשים בקרב האוכלוסייה הערבית במהלך חודש אפריל (כ-8.5 אלף נרשמים חדשים).

תרשים 9: מספר הנרשמים החדשים מזרח ירושלים ובדואים בנגב, 2020

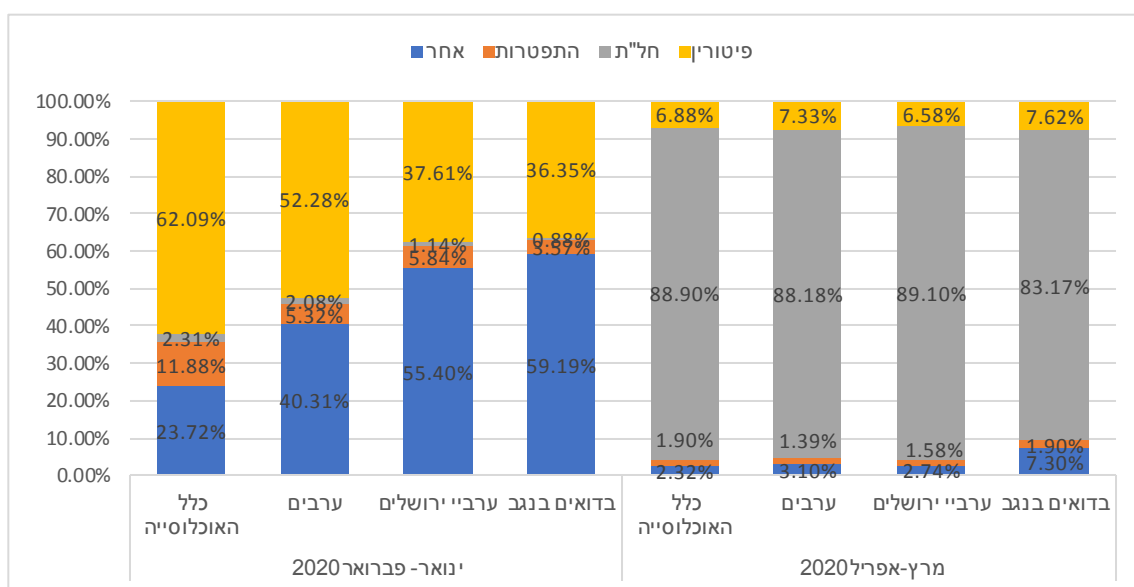

⁷החלטת ממשלה – 2379 התכנית לפיתוח כלכלי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב, והחלטת ממשלה 3790 – התכנית לפיתוח כלכלי במזרח ירושלים.

2) סיבת רישום

נראה כי הפער בסיבות הרישום בין תושבי מזרח ירושלים לבין האוכלוסייה הערבית הכללית אינו משמעותי (איור 8). לעומת זאת, בקרב הבדואים בנגב ניתן למצוא פער בולט ביחס לנתונים אודות האוכלוסייה הערבית והיהודית. 83.2% מהנרשמים הבדואים החדשים יצאו לחל"ת, לעומת 88.2% מהנרשמים מהאוכלוסייה הערבית הכללית אשר יצאו לחל"ת. הבדל נוסף, הוא המספר הגבוה יחסית של סיבה "אחר" (לרוב מהסיבה שאינם עובדים ומחפשים עבודה או עובדים בשכר נמוך) שבו 7.3% מהאוכלוסייה הבדואית ברשום רשמה כסיבת הרישום שלה בעוד שאצל האוכלוסייה הערבית 3.1% רשומים מסיבה זו ו-2.3% מהאוכלוסייה הכללית.

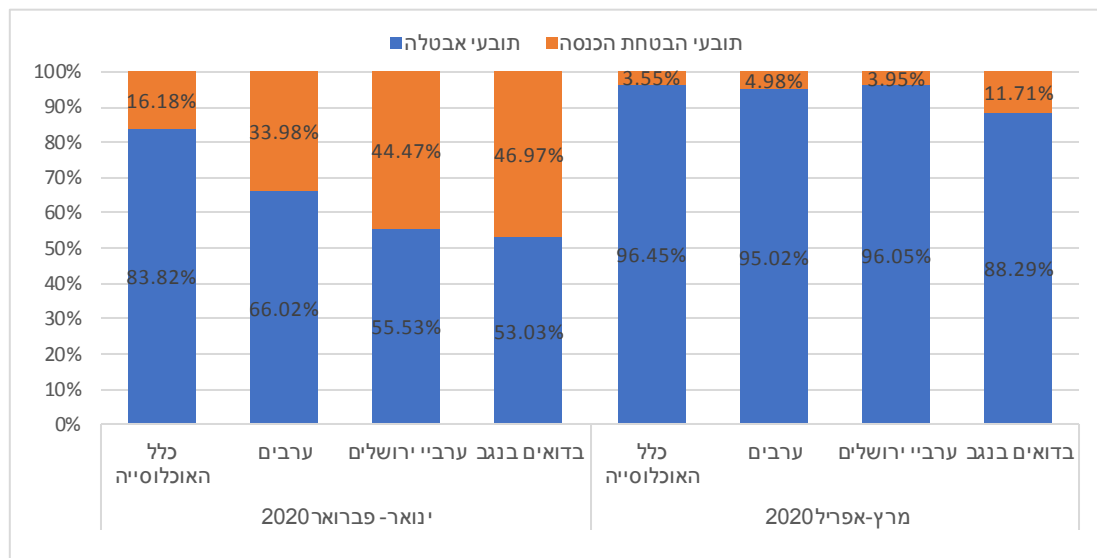
תרשים 10 : סיבת רישום בקרב אוכלוסייה הבדואים בנגב ומזרח ירושלים, 2020.

3) תביעה

שיעור הנרשמים החדשים בקרב תובעי הבטחת הכנסה בחודשים לפני המשבר היה גבוה במיוחד ביחס לאוכלוסייה הערבית הכללית (34.0%), הן בקרב ערביי ירושלים (44.5%) והן בקרב הבדואים בנגב (47.0%). עם התפרצות המשבר, שגרם לעליית הנרשמים בעקבות החל"ת, עלה שיעור תובעי האבטלה גם בקרב שתי הקבוצות ביחס לתובעי הבטחת הכנסה. שיעור תובעי הבטחת הכנסה בקרב ערביי ירושלים ירד ל-4.0%, שיעור הנמוך מהשיעור המקביל בקרב האוכלוסייה הערבית הכללית (5.0%). לעומת זאת, שיעור תובעי הבטחת הכנסה בקרב הבדואים בנגב גבוה מהאוכלוסייה הערבית הכללית ועמד בחודשים אלו על 11.7%. נתונים אלו מחייבים הסתכלות ייחודית של מקבלי ההחלטות עבור קבוצה זו.

תרשים 11: שיעור הנרשמים אצל הבדואים בדרום ומזרח ירושלים לפי תביעה, 2020.

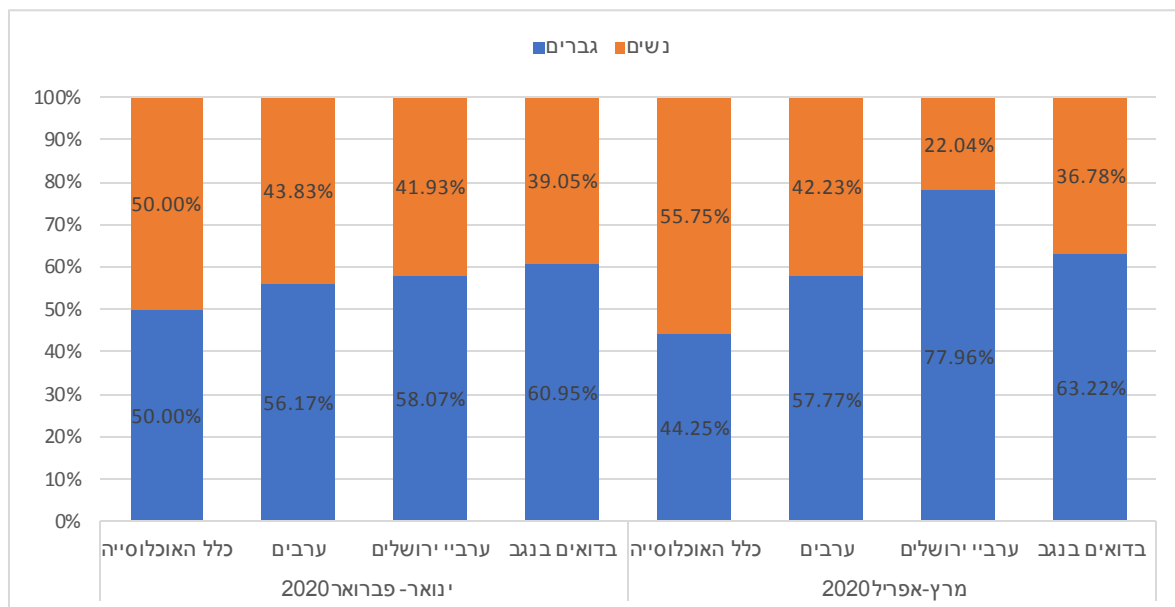
4 מגדר

כאמור, שיעור הנרשמים החדשים בקרב גברים אצל האוכלוסייה הערבית כללית עלה מ-56.2% בחודשים ינואר-פברואר ל-57.8% בחודשים מרץ-אפריל. כפי שניתן לראות בתרשים 9 משבר הקורונה משפיע יותר על גברים תושבי ירושלים ובקרב הבדואים בנגב. שיעור הנרשמים הגברים בקרב ערביי ירושלים הינו 78.0% בחודשים מרץ-אפריל לעומת 58.1% בחודשים ינואר-פברואר. בקרב הבדואים בנגב ההשפעה פחותה יותר, ושיעור הגברים עומד על 63.2% בחודשים מרץ-אפריל לעומת 61.0% בחודשיים שקדמו לכך.

גם פה ניתן להעריך כי הפערים בשיעור הנרשמים והנרשמות נובעים מההבדלים בשיעורי התעסוקה⁸ הנמוכים של נשים ערביות. לפי נתוני ביטוח לאומי, שיעור התעסוקה אצל נשים ערביות במזרח ירושלים בגיל העבודה העיקרי (25-54) לפני המשבר עמד על 26.2% בלבד לעומת 80.7% בקרב גברים מאוכלוסיית ערביי ירושלים. השיעור הנמוך של הערביות בירושלים משפיע על כלל האוכלוסייה הערבית. פער נמוך יותר קיים בקרב נשים ערביות מהמגזר הבדואי בנגב (בגיל העבודה העיקרי, 25-54) ששיעור התעסוקה שלהן עמד על 37.3% לעומת שיעור התעסוקה של הגברים שעמד על 71.5% (פ').

⁸ שיעור העובדים ביחס לכלל האנשים באותה קבוצת גיל
⁹ נתוני ביטוח לאומי משנת 2017.

תרשים 12: שיעור הנרשמים בקרב הבדואים בנגב וערביי ירושלים, לפי מגדר 2020

5) קבוצות גיל

ההבדלים בקבוצות הגיל אצל הנרשמים החדשים בקרב ערביי ירושלים לבין האוכלוסייה הערבית הכללית אינם מהותיים. עם זאת, בקרב בקבוצות הגיל הצעירות (עד 34) עבור ערביי ירושלים נרשמה עלייה מ-35.7% בחודשים ינואר-פברואר ל-56.5% בשני החודשים הראשונים של המשבר. עם זאת, הפער זה אינו גבוה ביחס לצעירים מקרב כלל האוכלוסייה הערבית, ששיעורם עמד על 56.0%. בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב שיעור הנרשמים הצעירים, עד גיל 34, גבוה במיוחד 66.8% בחודשים מרץ-אפריל.

תרשים 13: שיעור הנרשמים החדשים אצל הבדואים בנגב וערביי ירושלים לפי גיל, 2020

